

‘Laat zijn mond mij kussen’ (Gregorius de Grote)

Voorganger: Ds. Heleen Weimar

Lezingen:

1^e Schriftlezing: Hooglied 1,1-14

2^e Schriftlezing: Lucas 7,36-50

Inleiding

Vandaag staan we stil bij wat paus Gregorius de Grote voor de kerk en voor het geloof heeft betekend. Gregorius de Grote stierf op 12 maart 604. Op de afbeelding voor op de liturgie zien we hem in zijn rode pausmantel. Hij zit muziek te schrijven. Een duif (de heilige geest) daalt op hem neer. Het gregoriaans, die speciale manier van eenstemmig zingen, dankt aan hem zijn naam. Gregorius speelde een grote rol in het verzamelen en vastleggen van eeuwenoude liturgische muziek. Lang werd gedacht dat hij die ook zelf componeerde – vandaar die duif, als uitdrukking van goddelijke inspiratie daarbij. Dat beeld blijkt niet te kloppen. Gregorius componeerde niet zelf. Maar duidelijk is wel, dat zonder hem de ontwikkeling van de kerkmuziek anders zou zijn verlopen. Zo dadelijk zullen we een lied zingen op een gregoriaanse melodie. Maar Gregorius hield zich niet alleen bezig met muziek. Hij was ook een bevlogen bijbeluitlegger. Beroemd is zijn commentaar op het Hooglied, waarvan jammer genoeg maar een klein deel is bewaard. We zullen zijn allegorische uitleg van de kussen waarmee geliefden elkaar overstelpen, op ons in laten werken. De lezingen uit het boek Hooglied en uit het evangelie van Lucas houden hiermee verband.

Preek

Gemeente van Jezus Christus, Eeuwen en eeuwenlang was de allegorische uitleg van de Bijbel de algemeen aanvaarde en algemeen toegepaste manier van met de Bijbel omgaan. Bij de allegorische interpretatie wordt ervan uitgegaan dat er onder de gewone woordbetekenissen een diepere betekenis schuilgaat, die door de lezer geduid moet worden. En de sleutel tot die duiding is bij de allegorische uitleg niet in de tekst te vinden, maar daarbuiten.

Een van de allegorische interpretaties van het Hooglied geeft als sleutel om de diepere betekenis te ontsluiten, dat het hier gaat om de liefde tussen Christus en de kerk. Zowel Christus, die pas eeuwen later optrad dan de liederen ontstonden, als de kerk, die nóg later ontstond, komen in de tekst zelf niet voor. Ze worden de tekst dus binnengehaald.

Ook Gregorius beoefende enthousiast en welbewust de allegorische interpretatie van de Bijbel. In zijn inleiding op het commentaar op het Hooglied schrijft

hij hierover:

De allegorie

[2] ‘De allegorie verschaft onze ziel, die zich ver van God bevindt, een soort hefboom die haar in staat stelt om zich tot God te verheffen. Zo komt ze wanneer er in raadsele tot haar wordt gesproken, doordat ze in de woorden iets ontdekt waarmee ze al wel vertrouwd is, via de betekenis van die woorden tot begrip van iets waarmee ze nog niet vertrouwd is. En zo wordt ze met behulp van aardse woorden van de aarde gescheiden...’

Over **de woordkeuze** schrijft Gregorius in zijn inleiding:

[3] ‘...In dit boek gaat het over kussen, over borsten, over wangen en over dijen. Het is natuurlijk niet de bedoeling dat het zover komt dat we de heilige tekst daardoor niet serieus nemen, maar juist dat we er de grote barmhartigheid van God in onderkennen. Want als God het in deze tekst over lichaamsdelen heeft en ons aan de hand daarvan tot liefde roept, blijkt eens en te meer hoe wonderbaarlijk en barmhartig hij met ons te werk gaat...Om ons hart aan te steken zodat het in heilige liefde ontvlamt, wil God in zijn woordkeuze zover gaan dat hij zelfs onze laag-bij-de-grondse liefde aanroert. Door zichzelf op het niveau van de woorden te vernederen, verheft hij ons op het niveau van het inzicht. Uit teksten over de liefde hier op aarde kunnen we dan leren hoe fel we moeten branden van liefde voor God.

En over **het gebruik van de woorden heer, vader en bruidegom** schrijft hij:

[8] Het is opmerkelijk dat God zich in de heilige Schrift nu eens heer noemt, dan vader en dan weer bruidegom. Wanneer God wil dat wij ontzag voor hem hebben, noemt hij zichzelf heer. Wanneer hij wil dat wij eerbied voor hem hebben, noemt hij zichzelf vader. En wanneer hij wil dat wij van hem houden, noemt hij zichzelf bruidegom...

In dit boek Hooglied worden God en de kerk niet heer en dienaar genoemd, maar bruidegom en bruid. Dat maakt dat we hem niet slechts uit ontzag dienen en ook niet slechts uit respect, maar ook uit liefde. En dan wordt onze innerlijke gemoedsbeweging door deze uiterlijke woorden aangevuurd...’ En hij voegt daaraan toe:

[15] ‘En wat ik hier in het algemeen over de gehele

kerk als bruid zeg, geldt ook in het bijzonder voor iedere ziel afzonderlijk.’

Na zijn inleiding gaat Gregorius vers voor vers becommentariëren. Laten we luisteren naar hoe Gregorius het allereerste vers van Hooglied uitlegt: **Laat hij me kussen, laat zijn mond me kussen (1,1)** en hoe hij dat verbindt met onze evangelielezing: [15] We moeten ons een ziel voorstellen... die haar inzicht ontleent aan de verkondiging van anderen. Zo'n ziel moet zeggen: ‘Laat hij me kussen, laat zijn mond me kussen. Laat God mij van binnen aanraken. Ik wil hem zelf leren kennen en begrijpen, ik wil niet meer van verkondigers over hem horen, maar me door zijn innerlijke genade laten aanraken en zelf van hem genieten’...

[18] ... We moeten ons de ziel van een willekeurige uitverkorene voorstellen die door een voortdurend verlangen in liefde ontvlamt: ze wil de bruidegom zien. Omdat dat iets is, wat ze in dit leven hier niet volledig kan ontvangen, overdenkt ze zijn verhevenheid en laat ze zich raken door de liefde. Ze laat zich raken door de liefde die door het verlangen ontvlamt. Wanneer dat gebeurt, kun je heel goed spreken van een kus. Telkens wanneer de ziel God kust, laat ze zich door zijn liefde raken. Er zijn veel mensen die de heer al wel vrezen en die het al wel op zich nemen om goede werken te doen, maar die hem nog niet kussen omdat ze zich nog onvoldoende door zijn liefde laten raken. Dat bleek duidelijk tijdens de maaltijd bij de farizeeër. Toen die de heer in zijn huis had ontvangen, maar in zijn hart neerzag op de vrouw die diens voeten kuste, kreeg hij te horen: “Ik ben in je huis te gast, maar je hebt me niet begroet met een kus. Zij heeft echter vanaf het moment dat ze hier kwam onophoudelijk mijn voeten gekust.”

Wie nu al aalmoezen geeft, wie zich er nu al op toelegt om goede werken te doen, ontvangt Christus eigenlijk nu al op de maaltijd. Wie niet ophoudt met Christus in zijn lidmaten te onderhouden, geeft hem nu al te eten. Maar als je je nog niet laat raken door de liefde, kus je zijn voeten nog niet. De vrouw die zijn voeten kust, wordt dus boven de gastheer gesteld, dat wil zeggen: als je je laat raken door de innerlijke gloed van het verlangen naar de heer, wordt je boven iemand gesteld die alleen maar tot uiterlijk gedrag aanspoort...’

En dan tenslotte een stukje uitleg van Hooglied 1,4: **Mijn koning heeft me naar zijn slaapkamer gebracht (1,4):** [26] ... De kerk van God is als het paleis van een koning. Zo'n paleis heeft een poort, een opgang, een eetkamer en slaapkamers. Wie binnen de kerk het geloof bezit, is de poort van het paleis al binnengegaan. Zoals de poort de weg naar de rest van het paleis vrijmaakt, zo geeft het geloof toegang tot de andere deugden. Wie binnen de kerk de hoop bezit, heeft de opgang van het paleis al bereikt. De hoop

verheft het hart. Ze maakt dat het naar het hoogste streeft en van het laagste afziet. Wie zich in het paleis bevindt en de liefde bezit, wandelt bij wijze van spreken al in de eetkamer rond. De liefde die zover gaat dat ze zelfs de liefde voor de vijand omvat, is uitgestrekt. Wie zich in de kerk bevindt, de verheven geheimen onderzoek en nadenkt over de verborgen oordelen, is als het ware de slaapkamer binnengegaan...’

Ik weet niet hoe het jullie is vergaan? Enerzijds staat deze allegorische schriftuitleg mijlener van ons af, naar mijn gevoel. Het heeft iets heel gekunstelds, iets geforceerds. Anderzijds laten de woorden van Gregorius mij niet onberoerd. Hoe hartstochtelijk en zorgvuldig tegelijk hij schrijft over de liefde tussen God en mensen – dat raakt mij wel.

Anders dan Gregorius denk ik dat de liederen in het boek Hooglied ook zonder het hefboomeffect van de allegorie van betekenis zijn. Het gaat wel degelijk gewoon over kussen en borsten en wangen en dijen. Het is prachtige poëzie over lichamelijk verlangen en intimiteit, over ‘ik zie u zo graag’ en de verrukking van een ander te leren kennen met alle zintuigen, over zoeken en missen en elkaar vinden. Dat is zo betekenisvol als maar zijn kan. Daar hoeven we geen diepere of hogere eigenlijke betekenis in te zoeken. Maar omdat die liederen nu eenmaal in de Bijbel staan, midden tussen verhalen en gedichten en verhandelingen over GóD en mensen, is het niet vreemd om die aardse liefdesliederen toch ook op te vatten als verwijzend naar God.

Zo zouden we, bijvoorbeeld, de liederen van Hooglied kunnen beschouwen als lofliederen – lofzangen op de Schepper die ons mensen zo geschapen heeft dat wij naar een ander kunnen verlangen, van een ander kunnen genieten en ons aan een ander kunnen geven. Een lofzang op God, die de bron van liefde zelf is. We zouden deze liefdesliederen ook op kunnen vatten als gelijkenissen, waarbij de omgang tussen twee gelieven lijkt op de omgang die er kan zijn tussen een mens en de Eeuwige, de Ene.

Een aantal weken geleden lasen we in de basiscursus Bijbel lezen hoofdstuk 2 van het boek Hooglied. Toen kwam ook de vraag aan de orde: waarin zit voor jou het verband tussen de tekst en jouw geloof? Allerlei verwijzingen en associaties kwamen er toen naar voren. Iemand zei: ‘Ik vind deze liederen zo puur. Het gaat om pure liefde. Als geloof goed is, is het ook puur.’ Iemand anders zag het verband vooral in de wederkerigheid. Zoals een mens naar God kan verlangen, zo verlangt God ook naar ons. God is een verlangende God. Het deed degene die dat inbracht goed om daarbij stil te staan, dat te beseffen. God verlangt ook naar mij. Weer een ander zag vooral een

verwijzing naar de intimiteit en geborgenheid die je ook in het geloof kunt vinden.

En nog iemand anders associeerde op het zoeken van de gelieven naar elkaar. Dat gaf haar het vertrouwen dat zelfs als zij zich voor God verbergt, God haar toch komt zoeken.

Zelf heb ik ook nog een associatie bij alle zintuigen die aan bod komen in het Hooglied. Ook in de geloofsbeleving, ons zoeken naar God en ons gevonden worden, kunnen alle zintuigen een belangrijke rol spelen, de geur van dennegroen of verbrande buxustakjes, de aanraking bij het geven van een zegen, het proeven van brood en wijn, en alles wat er te zien en te horen valt.

In een niet-religieuze tekst verwijzingen bespeuren

naar God, de Eeuwige, de Ene... Als iemand dit zou lezen over meer dan duizend jaar, zou diegene wat wij hier doen waarschijnlijk maar een rare manier van bijbellezen vinden, zo rommelig en associatief, net zoals wij de allegorische exegese van Gregorius maar vreemd vonden, zo geforceerd en ingelegd.

En toch, zo stel ik mij voor, zal diegene over meer dan duizend jaar erkennen dat het bij het lezen van het Hooglied als een gelijkenis toch wel om de kern gaat, zoals wij dat ook ervoeren bij Gregorius: dat het ons brengt bij het vuur van de liefde, dat aan God, de Ene, ontbrandt, en dat een warme gloed legt over heel ons bestaan, over ons leven met elkaar en voor Gods aangezicht.

Amen.